

огляду, на вищесказане, стане необхідність внесення змін до Проекту Трудового кодексу [4]. Зокрема ст.51, яка визначає перелік обов'язкових документів, які подаються при прийомі на роботу. Це дозволить, не лише врегулювати відносини фіксації трудової діяльності працівника, а й поставити крапку в численних дискусіях з приводу ролі трудової книжки в регулюванні трудових відносин працівників.

Використані джерела:

1. Кодекс законів про працю України // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1971. – додаток до № 50. – С. 375.
2. Іменини трудової книжки / Б. І. Андрусишин // Вісник Пенсійного Фонду України. – 2013. – Вип. 1 (127). – С. 44-45.
3. Іменини трудової книжки / Б. І. Андрусишин // Вісник Пенсійного Фонду України. – 2013. – Вип. 2 (128). – С. 40-41.
4. Проект Трудового кодексу – Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53221

Купина Л. Ф. Современные тенденции фиксации трудовой деятельности работников: отмена института трудовых книжек в Украине.

Статья посвящена актуальным проблемам реформирования института трудовых книжек в Украине путем их замены информацией из базы данных персонафицированного учета граждан.

Ключевые слова: трудовые книжки, персонафикация, трудовой стаж, страховой стаж, трудовая деятельность работника.

Kupina L. Modern tendencies fixation working activity: cancellation of the institution Employment record books in Ukraine

This article outlines the actual problems of Employment record books reforming in Ukraine by replacing them with the information from the database of personified registration of citizens.

Key words: Employment record books, personification, labor experience, insurance experience, working activity.

ОСВІТНЄ ПРАВО

УДК 340.134

Кархут О. Я.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ЗАКОН УКРАЇНИ “ПРО ВИЩУ ОСВІТУ”: ОСНОВНІ НАПРЯМИ ТА ПРОБЛЕМИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ

Статтю присвячено проблемам трансформації та розвитку нормативно-правового забезпечення функціонування вітчизняної вищої освіти у контексті європейської інтеграції. Проаналізовано норми Закону України “Про вищу освіту”, їх значення для якісної модернізації освітньої галузі згідно стандартів міжнародного права. Окреслено основні напрями імплементації нового закону. Обґрунтовано важливість залучення до цього процесу науково-педагогічних працівників, експертів у галузі законодавства про освіту та громадськості.

Ключові слова: імплементація, вища освіта, правове регулювання освіти, освітнє право.

Актуальність досліджень, присвячених правовому регулюванню галузі освіти, пояснюється не тільки особливою науковою значимістю, але і необхідністю вдосконалення вітчизняного законодавства у зазначеній сфері, інтеграцією України до Європейського простору вищої освіти та адаптацією до вимог Болонського процесу [1, с. 2]. Безумовно, важливим кроком у розбудові вітчизняної освітньої галузі стало прийняття Верховною Радою України Закону “Про вищу освіту” [2]. Новий закон набрав чинності у вересні 2014 року, і з його реалізацією пов’язують якісні зміни у системі підготовки висококваліфікованих фахівців та запровадження європейських стандартів вищої освіти.

Закон встановлює правові, організаційні, фінансові засади функціонування системи вищої освіти в Україні, створює умови для посилення співпраці державних органів і бізнесу з вищими навчальними закладами, органічного поєднання освіти з науковою діяльністю, сучасним виробництвом та технологіями з метою підготовки конкурентоспроможного людського капіталу для високотехнологічного та інноваційного розвитку країни, самореалізації особистості, забезпечення потреб суспільства, ринку праці та держави у кваліфікованих фахівцях.

Процес імплементації нового закону передбачає здійснення системи конкретних заходів із розроблення та запровадження нормативно-правового забезпечення механізмів його реалізації. Тому аналіз основних напрямів цього суспільно важливого та визначального для розвитку вітчизняної галузі вищої освіти є актуальною проблемою.

Окремі аспекти освітнього права, нормативно-правового регулювання освіти та євроінтеграційних процесів, що відбуваються у цій галузі протягом останніх років у своїх працях висвітлювали українські науковці – В. Андрущенко, Б. Андрусишин, В. Астахов, В. Зайчук, В. Кремень, Є. Красняков, М. Курко, В. Луговий, С. Ніколаєнко, І. Сікорська та ін. Професор Б. Андрусишин слушно зауважує, що освітнім правом займається вузьке коло осіб, тому нарощування наукових знань у цій галузі, їх систематизація значно відстає від потреб суспільства у сфері освіти [3, с. 6].

Метою статті є характеристика інноваційних норм Закону України “Про вищу освіту” та визначення основних напрямів та проблем його імплементації.

Інноваційний характер положень закону впливає з аналізу основних категорій, що чітко ним визначаються, зокрема: вища освіта, вищий навчальний заклад, освітня діяльність, ліцензування, якість вищої освіти, якість освітньої діяльності та ін. Хоча ці ж терміни складають основу загальних положень закону 2002 р., проте в новому законі вони підпорядковуються сучасній парадигмі єдиного освітнього простору.

Якщо у попередній редакції вища освіта визначається як освітній рівень, здобуття якого передбачає системне та цілеспрямоване оволодіння змістом навчання [4], то згідно статті 1 чинного закону вища освіта – це, в першу чергу, сукупність систематизованих компетентностей, знань, умінь, практичних навичок, способів мислення (компетентностей), професійних, світоглядних, громадянських якостей та морально-етичних цінностей, що набуваються у вищому навчальному закладі [2].

Це цілком відповідає європейським тенденціям розвитку вищої професійної освіти на засадах компетентнісного підходу. Відповідно й освітня діяльність розглядається ширше (не лише як надання освітніх послуг з видачею відповідного документа, а орієнтація на задоволення освітніх потреб здобувача). Якість освітньої

діяльності розглядається не лише як сукупність характеристик системи вищої освіти та її складових, а й рівень організації освітнього процесу, орієнтованого як на забезпечення здобуття особами якісної освіти, так і на створення нових знань. Концептуально закладається модель сучасної динамічної системи, яка має забезпечити розвиток університетської освіти та науки із широким залученням до навчального та організаційно-управлінського процесів науково-педагогічних працівників та студентської молоді. У новому законі означено і принципово нові терміни, які характеризують відповідні новації.

Так, наприклад, вводяться поняття: автономія вищого навчального закладу (його самостійність, незалежність і відповідальність у прийнятті рішень щодо організації навчального та наукового процесу, а також внутрішнього управління, економічної діяльності, кадрової політики); академічна мобільність (можливість усіх учасників освітнього процесу навчатися, викладати, стажуватися, здійснювати наукову діяльність у різноманітних вищих навчальних закладах як в Україні, та і поза її межами); академічна свобода (самостійність і незалежність учасників освітнього процесу щодо реалізації науково-педагогічної та інноваційної діяльності, спрямованої на реалізацію принципів свободи слова і творчості); засновник вищого навчального закладу (органи державної влади, територіальна громада, фізична та/або юридична особа); кредит Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи (одиниця вимірювання обсягу навчального навантаження обсягом 30 годин); компетентність (динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати подальшу навчальну та професійну діяльність); особа з особливими освітніми потребами (особа з інвалідністю, яка потребує додаткової підтримки для забезпечення здобуття вищої освіти); сталий фонд вищого навчального закладу (сума коштів або вартість іншого майна, призначена для інвестування або капіталізації, пасивні доходи від якої використовуються вищим навчальним закладом з метою здійснення його статутної діяльності) [2].

Серед найбільш важливих положень Закону “Про вищу освіту”, що матимуть визначальний вплив на розвиток освітньої галузі, можна виділити ініціювання створення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти як незалежного колегіального органу; підвищення теоретичної та практичної значущості результатів фундаментальних та прикладних наукових досліджень, зокрема, й через надання вищим навчальним закладам права остаточного присудження наукових ступенів та вчених звань, посилення прозорості процедур захисту дисертаційних робіт, антиплагіатних норм та відповідальності за їх дотримання, оприлюднення в електронних ресурсах наукових праць; удосконалення виборних процедур формування керівного складу вищого навчального закладу та його структурних підрозділів через запровадження прямої участі всіх науково-педагогічних працівників та представницької участі у цьому процесі студентів; відкриття та використання вищими навчальними закладами рахунків у державних банках для забезпечення освітньої, наукової та навчально-виробничої діяльності; суттєве зменшення граничних показників навчального навантаження викладачів з 900 до 600 годин, також навчального навантаження студента через зменшення обсягу кредиту з 36 до 30 годин; запровадження повнофункціональної електронної системи вступу до вищого

навчального закладу.

Ключову роль у модернізації системи вищої освіти відводиться Національному агентству із забезпечення її якості, що здійснюватиме ліцензування та акредитацію. Основною функцією агентства має стати контроль за дотриманням вищими навчальними закладами мінімального рівня вимог щодо організації та реалізації навчального процесу відповідно до визначених державою стандартів. Але вже на стадії формування Національного агентства виникли істотні проблеми. Дійшло навіть до того, що МОН виступив з офіційною заявою про непогодження з результатами виборів до його складу.

Закон України “Про вищу освіту” інституціонує фінансову автономію вищих навчальних закладів, що зменшує податкове навантаження, легалізує фонди сталого розвитку університетської освіти, дає можливість більш ефективно здійснювати управління власними надходженнями не через систему державного казначейства. Посилення контролю за цільовим призначенням витрат здійснюватиметься із залученням університетських громад. Сприятли демократизації університетського життя мають і принципово нові та більш прозорі процедури обрання адміністрації вищих навчальних закладів і спрощені процедури їх відкликання.

Проте, однією з основних помилок нового закону виявилася неузгодженість між розширенням академічної, фінансової та організаційної автономії вищих навчальних закладів та відсутністю норм, які б забезпечували реальну демократію всередині цих закладів. Через це надмірні повноваження, не збалансовані повноваженнями інших учасників освітнього процесу, отримало керівництво ВНЗ.

Відповідно до ст. 36.1, вчена рада є колегіальним органом управління вищого навчального закладу, а її склад затверджується наказом керівника ВНЗ. Ст. 37.3 передбачає, що керівник ВНЗ та його заступники за посадами входять до складу вченої ради, у тому числі можуть обиратися на посаду голови ради. За ст. 37.6, “рішення вченої ради вищого навчального закладу вводяться в дію рішеннями керівника вищого навчального закладу”. Значна частка закріплених ст. 37.2 повноважень вченої ради передбачає затвердження документів, які попередньо готують підпорядковані керівнику ВНЗ підрозділи. Таким чином, керівники вищих навчальних закладів мають істотний вплив на рішення вченої ради. Натомість вплив вченої ради на керівника є істотно слабшим. Особливо, якщо взяти до уваги, що і наявні повноваження та важелі впливу вчені ради зазвичай не використовують через те, що керівник через свої повноваження має суттєвий вплив не тільки на раду у цілому, але і на більшість її членів окремо.

Важливими є норми щодо зменшення навчального навантаження науково-педагогічних працівників та запровадження європейського досвіду фінансування наукових проектів, що має сприяти підняттю університетської науки на якісно новий рівень. Позитивний вплив на розвиток студентської науки та залучення талановитої молоді до ґрунтовних досліджень матиме зменшення обсягу навчальних кредитів.

Прийняття закону передувала складна та тривала підготовча робота, до якої були залучені провідні фахівці в галузі законодавства про освіту, вчені Національної та галузевих академій, представники вищих навчальних закладів, громадські організації. Проте навіть за такої ретельної підготовки процес імплементації Закону України “Про вищу освіту” є достатньо складним і потребує створення системи нормативно-

правового забезпечення функціонування вищої освіти. Його основними складовими визначено розроблення: переліку спеціальностей, за якими здійснюється атестація осіб, котрі здобувають ступінь магістра та порядку єдиного державного кваліфікаційного іспиту; Положення про Єдину державну електронну базу з питань освіти; переліку галузей знань і переліку спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти; Порядку присудження наукових ступенів спеціалізованими вченими радами вищих навчальних закладів та наукових установ; проведення ліцензійної експертизи; Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність; Порядку визначення нормативів матеріально-технічного і фінансового забезпечення вищих навчальних закладів; Положення про дослідницький університет та критерії, що включають показники, приведені до кількості науково-педагогічних працівників і наукових працівників вищого навчального закладу; методичні рекомендації щодо особливостей виборчої системи керівництва державних вищих навчальних закладів; Порядку проведення незалежного зовнішнього оцінювання та моніторингу якості освіти; Порядку затвердження атестаційною колегією МОН рішень вченої ради вищого навчального закладу (вченої ради структурного підрозділу) та вченої (науково-технічної) ради що до присвоєння вченого звання професора, доцента, старшого дослідника; повного переліку посад науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів та переліку кваліфікаційних категорій і педагогічних звань педагогічних працівників, порядок їх присвоєння; нову редакцію Закону України “Про професійно-технічну освіту” та ін.

Значну роботу із нормативно-правового забезпечення імплементації закону здійснює Міністерство освіти і науки України. Зокрема, на його офіційному сайті виносяться на громадське обговорення всі розроблені ним документи. Аналіз цих документів дає можливість зробити висновок щодо пріоритетності у процесі створення нормативно-правового забезпечення вітчизняної галузі вищої освіти стандартів міжнародного та європейського права.

Важливим кроком у розробленні практичних заходів із імплементації закону “Про вищу освіту” є створення спеціального електронного ресурсу osvita.gov.ua. Ця платформи забезпечує можливість громадського обговорення основних положень закону в режимі “on-line”, спільного напрацювання нормативно-правового забезпечення, узгодження плану та термінів виконання конкретних завдань. Основні функціональні модулі електронного ресурсу структуровані за тематичними блоками закону: Фінансування, Мережа ВНЗ, Наукова діяльність, Інтернаціоналізація та мобільність, Технологічний супровід освіти, Класифікація освіти та Система забезпечення якості. Кожен модуль реалізується через постановку конкретних завдань із реалізації тієї чи іншої статті закону, визначення статусу, термінів виконання та відповідальних інституцій. Таким чином практично реалізується можливість прозорого громадського напрацювання та обговорення механізмів реалізації закону.

Як підсумок, слід зазначити, що процес імплементації Закону України “Про вищу освіту” перебуває в активній фазі і передбачає здійснення системного комплексу кроків. Найбільш важливими з них є: підготовка відповідними інституціями із залученням фахівців національної та галузевих академій наук, представників громадських організацій, проектів нормативно-правових актів, що окреслюють механізми реалізації норм закону; організація широкого громадського обговорення

розроблених документів та їх ретельна експертиза; створення дієвих комунікаційних каналів між всіма учасниками цього процесу. Разом з тим, необхідно швидко виправляти вже очевидні недоліки, наявні в законі та у вже прийнятих для його імплементації нормативних актах. І не повторювати ті самі помилки в новому Законі України “Про освіту”, який в недалекому майбутньому буде прийнятий Верховною Радою.

Загалом, серед основних проблеми імплементації можна виділити наступні: надмірні очікування; помилки і недосконалість самого закону; повільне оновлення нормативної бази з питань освіти; відкрита протидія запровадженню окремих норм нового закону з боку існуючих в освіті потужних груп впливу; небажання значної частини освітян самостійно щось робити для покращення стану вищої освіти.

Використані джерела:

1. Кархут О. Я. Механізм правового регулювання суспільних відносин у сфері освіти: теоретико-правовий аспект : автореф. дис. кандидата юрид. наук : 12.00.01 / О. Я. Кархут ; Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – Київ, 2014. – 21 с.
2. Про вищу освіту: Закон України від 1 липня 2014 р. № 1556-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/print1392304548710695>.
3. Андрусишин Б. І. Освітнє право України: шлях та перспективи розвитку / Б. І. Андрусишин // Освіта: всеукраїнський громадсько-політичний тижневик. – 2010. – № 50. – С. 6-7.
4. Про вищу освіту: Закон України від 26 грудня 2002 р. № 380-IV (380-15) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [//zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2984-14](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2984-14).

Кархут О. Я. Закон України “О высшем образовании”: основные направления и проблемы имплементации.

Статья посвящена проблемам трансформации и развития нормативно-правового обеспечения функционирования отечественного образования в контексте европейской интеграции. Проанализированы нормы Закона Украины “О высшем образовании”, их значение для качественной модернизации образования в соответствии со стандартами международного права. Определены основные направления имплементации нового закона. Обоснована важность привлечения к этому процессу научно-педагогических работников, экспертов в области законодательства об образовании и общественности.

Ключевые слова: имплементация, высшее образование, правовое регулирование образования, образовательное право.

Karkhut O. Law of Ukraine “On Higher Education”, basic directions and problems of implementation

The article is devoted to problems of transformation and development of the legal provision of the domestic higher education in the context of European integration. Analyzed the provisions of the Law of Ukraine “On Higher Education”, their importance for the qualitative upgrading of the educational sector according to the standards of international law. The basic directions of implementation of the new law. Proved the importance of engaging in the process of teaching staff, experts in the field of legislation on education and the public.

Key words: implementation, higher education, legal regulation of education, educational rights.